

УДК 330.837

В. М. Семцов,

к. е. н., доцент кафедри фінанси і кредит, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця

ВПЛИВ НЕФОРМАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

V. Semtsov,

PhD (Economics), Associate Professor, Department of finance and credit Vinnitsa research institute of Economics Ternopil National Economic University, Vinnytsia

INFLUENCE INFORMAL INSTITUTIONS IN THE FINANCIAL AND ECONOMIC STANDING RURAL AREAS

У статті розглянуто основні проблемні питання сучасної теорії неформальних інститутів. Ідентифіковано потенціал та перспективи використання неформальних інститутів на сільських територіях. Виявлено особливості використання інститутів агрохолдингами, на прикладі Жмеринського району Вінницької області. Особливий акцент зроблено на неспостережуваних процесах в аграрному секторі економіки. Підкреслено роль місцевої влади щодо забезпечення протидії неспостережуваним економічним процесам на сільських територіях. Виявлено основні проблеми державного регулювання діяльності сучасних агрохолдингів. Обґрунтовано концептуальні положення щодо необхідності використання інститутів як фактору, що здатний як сприяти зменшенню та/або ліквідації негативних наслідків, викликаних функціонуванням агентів ринку, так і загострювати соціально-економічну ситуацію. Встановлено, що особливої уваги потребує аналізування напрямів удосконалення системи державного регулювання аграрного сектору економіки

In the article the main problems of the modern theory of informal institutions. Identified potential and prospects of informal institutions in rural areas. The features use agriholdings institutions, the example Zhmerinsky area Vinnytsia region. Particular emphasis is placed on unobservable processes in the agricultural sector. Emphasized the role of local authorities to provide counter unobserved economic processes in rural areas. The basic problem of state regulation of modern agricultural holdings. Conceptual position on the need for institutions as a factor capable as help reduce and / or eliminate the negative effects caused by the operation of market agents and exacerbate socio-economic situation. Found that special attention needs analysis of improving the system of state regulation of the agricultural sector.

Ключові слова: інститут, підприємство, неспостережувана економіка, податки, державне регулювання.

Key words: institutions, businesses, non-observed economy, taxes, government regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У ХХ—ХХІ ст. все частіше увага науковців зосереджується на систематичному дослідженні неформальних інститутів у контексті їх впливу на соціально-економічний розвиток територій. Очевидно, що життєздатність та ефек-

тивність наукових розробок у цьому напрямі повинна підтверджуватися практикою. Безумовно, що взаємозв'язок та взаємозалежність між соціально-економічним розвитком територій та інститутами різко зросла, однак слід визнати, що інституційна концепція, на жаль,

поки що не підтвердила свою фундаментальність на практиці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичними аспектами інституціоналізму займалися такі науковці, як О. Аузан [1], Б. Корнейчук [2], П. Мілгром [3], Д. Норт [4], В. Тамбовцев [5] та ін. Разом з тим важливо відзначити, що нині як у світі в цілому, так і в Україні зокрема, майже відсутні прикладні дослідження, що стосуються впливу неформальних інститутів на діяльність агентів ринку. Очевидно також і те, що недостатньо висвітленими залишається і роль інститутів у процесах забезпечення максимізації загальної вартості.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Ідентифікувати вплив неформальних інститутів на фінансово-економічний розвиток сільських територій та визначити напрями протидії соціально-економічним дисфункціям обумовлених неспостережуваною економікою.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цілком очевидно, що інститути формуються під дією часу, природних умов та інших ресурсів. Отож, нами на основі порівняльного аналізу функціонування сіл та /або селищ Жмеринського району було встановлено наступне: адміністративно-територіально район поділено на 28 сільських (селищних) рад; загальна площа району майже 112,7 тис. га, що становить близько 0,2 % від усієї території України; на території району проживало станом на 01.01.2014 р. близько 35,3 тис. чол., у т. ч. сільського населення майже 30,5 тис. чол.

Детальний аналіз щодо сільськогосподарських товаровиробників наведено у таблиці 1.

Перше, що кидається в очі (табл. 1), це серйозна деформація в кількості землі, що знаходиться в обробітку сільськогосподарських виробників. Очевидно, що із 71 суб'єкта господарювання, які функціонували на території району, лише в обробітку 10 агентів ринку були земельні ділянки площею більше 1000 га. Отож, саме "в руках" керівників (власників) цих підприємств, фактично знаходиться контроль над аграрним сектором району. Не секрет, що земля — це оплот сільськогосподарських підприємств, принаймні тих, що займаються вирощуванням зернових та технічних культур.

За останні роки у Жмеринському районі відбулися серйозні зміни в розподілі сільсько-

господарської землі, а також появи нових суб'єктів господарювання. Необхідно відзначити, що поява "нових гравців" (наприклад, ТОВ "Агрокряж 1") стала можлива лише на тих сільських територіях Жмеринщини, де існувало відповідне (специфічне) інституційне середовище. Хотілося б звернути увагу на те, що збалансоване інституційне середовище є необхідною, однак недостатньою умовою для "проникнення" на ринок. Висновок, що впливає з вищезазначеного такий: вищим менеджментом та /або власниками ТОВ "Агрокряж 1" були вжиті дієві заходи впливу на інших агентів ринку. Наприклад, у 2010 р. СВАТ "Браїлівське" (ЄДРПОУ 00385661) (нині — ПАТ "Браїлівське"), було найбільшим сільськогосподарським підприємством Жмеринського району, і розпоряджалося майже 15 тис. га землі, тоді як у 2015 р. цей показник суттєво зменшився, і нині в обробітку цього підприємства знаходиться вже близько 9 тис. га. Виходить, що ПАТ "Браїлівське" втратило право "першості" (прерогативи) в кількості ріллі і уступило свої сільськогосподарські землі "новому" учаснику — ТОВ "Агрокряж 1". Можливо вищий менеджмент ПАТ "Браїлівське" почав проводити неефективне господарювання? Відповімо прямо: це не так.

Активний динамізм концентрації сільськогосподарської землі підприємством ТОВ "Агрокряж 1" відбувався саме в період 2011—2014 рр. На наше переконання, значною мірою на процеси концентрації землі вплинув той факт, що у власниках та /або засновниках цього суб'єкта господарювання значилися колишні державні службовці, у т. ч. обласного рівня. І тут, мабуть не потрібно додаткових коментарів. Отож, ризик виникнення економічного опортунізму зі сторони інформованих учасників, а державні службовці, як правило, в силу покладених на них державою завдань і обов'язків є надзвичайно поінформованою стороною, в умовах сьогодення є надзвичайно високим.

Треба відзначити, що потужним важелем, за допомогою якого вищий менеджмент (власники) ТОВ "Агрокряж 1" вплинули на хід соціально-економічного розвитку територій виступили неформальні інститути. Оскільки критерієм істинності будь-якої теорії, у т. ч. теорії неформальних інститутів, є практика, то спробуємо більш конкретно проаналізувати поведінку "проникнення" ТОВ "Агрокряж 1" на території населених пунктів Жмеринщини. Отож, дозвольте перейти до наочного аналізу характерних при-

Таблиця 1. Інформація щодо суб'єктів господарювання, які користуються сільськогосподарськими угіддями на території Жмеринського району Вінницької області (станом на 2014 р.)

№	ЄДРПОУ	Назва суб'єкта господарювання	Площа сільськогосподарських угідь, яка використовується суб'єктом господарювання, га	
			всього, га	у т. ч. рілля, га
1	34657396	ТОВ"Курланд"	11511,00	11441,52
2	00385661	ПАТ "Браїлівське"	9066,43	9066,43
3	36160197	ТОВ "Агрокряж 1"	3729,26	3648,06
4	31909570	ПП "Корнер"	2947,34	2947,34
5	34744719	ТОВ "Куріловецьке і К"	2340,86	2340,86
6	03377840	ТОВ "Мир"	1461,30	1343,30
7	34417014	ФГ "Дзялів"	1310,00	1310,00
8	34303628	ТОВ "Володів -ДВ"	1242,75	1242,75
9	33623350	ТОВ "СХК" Вінницька Промислова група"	1170,86	1170,86
10	38324767	ФГ "Нива Гранд"	1145,53	1145,53
11	30067263	ФГ "Кравчука В. С."	921,42	894,82
12	36638951	ПП "Укр Терра Плюс"	856,69	856,69
13	03567285	ТОВ "Жмеринський Агромаш"	851,00	851,00
14	37261785	ПП "Агро Вілам"	776,81	776,81
15	03732979	ТОВ "Платани"	765,18	765,18
16	37261790	ТОВ "Одемо"	760,15	760,15
17	35871022	ФГ "Агро-Ритм"	703,90	703,90
18	35500553	ФГ "Рожепське"	479,99	479,89
19	20080509	ФГ "Надія"	453,76	453,76
20	34744771	ФГ "Шарм ОМ"	263,94	248,94
21	36638967	ПП "Гартацька мрія"	250,41	250,41
22	33142966	ФГ "Оксамит МД"	190,19	190,19
23	36830961	ТОВ "Ягек-Україна"	166,29	166,29
24	30802876	СФГ "Перемога"	161,90	161,90
25	31743377	ТОВ "Агрофірма Пріма Я"	138,00	0,00
26	00414368	ПАТ "Федорівське"	122,22	122,22
27	35651400	ФГ "Вертепних"	95,56	95,56
28	36262919	ФГ Він -Сад"	94,34	73,75
29	36638930	ФГ "Магдімас"	93,63	89,13
30	34657417	ФГ "Хребтець"	89,13	89,13
31	20106367	СФГ "Вокнушівка"	74,00	64,00
32	30087012	ПОП "Меридіан"	67,20	36,24
33	38324793	ФГ "Середнього"	66,30	46,43
34	34744724	ФГ "Леополіс"	65,75	48,42
35	35823691	ФГ "Насіння Поділля"	60,06	60,06
36	35500548	ФГ "Мої сади "	57,29	57,29
37	35500574	ФГ "ОР"	54,80	54,80
38	34020889	ФГ "Жмеринський зерновий комплекс"	54,76	54,76
39	20105882	ФГ "Гладчук Валентин"	53,00	53,00
40	32793319	СФГ "Лілея и К"	51,73	51,73
41	30802986	ФГ "Деметра Плюс"	48,36	47,35
42	20119453	ФГ "Адоніс"	47,17	5,01
43	35824213	ФГ "ОЛЮЛ"	46,32	46,32
44	35284486	ФГ "Аверс і К"	42,41	42,41
45	34303612	ФГ "Підгурське Джерело"	41,85	41,85
46	03732886	ПСП "Мрія"	41,20	41,20
47	35651421	ФГ "Трі ОЛ"	39,40	12,26
48	38957930	ФГ "Ставнічука М. О."	37,64	37,63
49	35284507	ФГ "Малахіт"	34,96	34,96
50	30802834	СФГ "Еліта"	30,00	30,00
51	20105563	ФГ "Деметра"	30,00	30,00
52	20105089	ФГ "Росток"	22,00	22,00
53	30802845	ПСП "Міжлісся"	20,10	20,10
54	31713342	СФГ "Ліля"	19,70	19,70
55	35651395	ФГ Євроленд-плюс"	19,09	19,09
56	35651369	ФГ "Жмеринська красуня"	17,89	17,89
57	37712407	ФГ "Балін"	17,73	0,00
58	20105646	ФГ "Хлібороб"	17,50	17,50
59	33000196	ФГ "Сад"	14,68	14,68
60	23103850	ФГ "Надія" Буцан А.А.	13,00	13,00
61	31398413	СФГ "Обрій"	10,00	10,00
62	34657349	ФГ "Надіна надія"	10,00	10,00
63	37996962	ТОВ "Фірмовий Смак"	9,73	2,87
64	25493707	ПМП "Дідовик і К"	9,00	9,00
65	13344089	ПСП "Агро - Флора"	8,89	0,00
66	20105244	СФГ "Лихий і син" Лихий О.М.	7,66	0,00
67	20095534	СФГ "Охримовського О.А."	5,00	5,00
68	32793303	ФГ "Успіх"	3,28	3,28
69	32585482	ФГ "Божедар"	2,70	2,70
70	38324751	ТОВ "Подільський Дар"	1,91	1,91
71	37489432	ФГ "Золотий Лев"	0,95	0,95

Джерело: власні дослідження.

кладів дії інститутів: 1) Жуківська сільська рада (на території сільської ради проживали старообрядці які, як правило, не бажали займатися землеробством, а займалися ремеслами, торгівлею, орендою фруктових дерев та млинів); 2) Браїлівська селищна рада (висока мобільність місцевого населення, що обумовлена наближенням до районного центру (до 8 км) та наявність залізничної станції. Історично землі селищної ради були вотчиною ПАТ "Браїлівське", яке фактично виникло на базі багатогалузевого господарства, а саме радгоспу цукрового комбінату); 3) Людавська сільська рада (старовіри, що проживали на цій території не займалися активно землеробством, а спеціалізувалися на оренді фруктових дерев, торгівлі сільськогосподарською продукцією, теслярстві тощо. Слід відзначити, що за радянських часів у селі було відсутнє місцеве самостійне підприємство, а діяв відділок Браїлівського цукрокомбінату); 4) Кам'яногірська сільська рада (історично місцеві селяни займалися не лише землеробством, але й візництвом, випалюванням вапна з місцевих вапняків, садівництвом та ін. Мешканцям притаманна висока мобільність, що обумовлено наближеністю до районного центру (до 12 км)); 5) Станіславчицька сільська рада (колишнє містечко, а нині село Станіславчик було свого часу центром торгівлі та промисловості, до речі, за радянських часів містечко навіть було районним центром). Місцеві мешканці є досить підприємливими, що обумовлено наближенням населеного пункту до районного центру (до 7 км). Вже тривалий час землеробство не є базальним джерелом надходжень місцевих селян) та ін. Так склалося історично. Вважаємо, що вибір цих територій — це результат глибоко продуманої політики вищого менеджменту та / або власників ТОВ "Агрокряж 1".

Використання неформальних інститутів дозволило ТОВ "Агрокряж 1", за відносно незначний проміжок часу, вплинути на внутрішній баланс інтересів інших учасників аграрного сектору Жмеринщини. Це переконливий приклад дієвості інституційного фактору в аграрній економіці. Врахування інституційного фактору — це новий крупний крок щодо збільшення виробничого потенціалу на сільських територіях. Безперечно, цей фактор є обов'язковою передумовою отримання ресурсів, але значна роль залишається і за опортунізмом, у т. ч. шляхом використання влади в приватних інтересах.

Соціально-економічний клімат сільських територій, хочемо ми цього чи ні, суттєво визначається інститутами, і це нормально. Інститути, по суті, стають стимулюючими факторами ринку.

За умови ринкової економіки українська влада намагається сприяти розвитку сільських територій. Натомість, непотрібно видавати бажане за дійсне. Влада робить акцент на питання розвитку сільського господарства, натомість упускає з виду іншу проблему — раціональне використання трудових ресурсів. І все ж таки саме зайнятість населення є однією з головних умов пропорційного та стійкого соціально-економічного розвитку сіл.

Іншими словами, реальна небезпека полягає у тому, що концентрація землі в обробітку агрохолдингів зростає. При цьому в центрі їх діяльності залишається максимізація загальної вартості, а інтереси місцевих селян ігноруються, причому на цілком законних підставах. Між тим, споконвіку вважалося, що підприємства на території села — це основне джерело доходів селян.

Надіятися на те, що масово вітчизняні сільськогосподарські підприємства самостійно оберуть вектор розвитку у напрямі соціальної відповідальності — значить піддатися ілюзіям. Агрохолдингам Жмеринського району характерне сезонне виробництво продукції, як наслідок, на сільських територіях гострими стають проблеми забезпечення сприятливих умов проживання, побуту та відпочинку сільського населення. Завдання влади в цих умовах не допустити монополії одного учасника або групи учасників в аграрному секторі економіки. Ситуація у Жмеринському районі є досить складною, адже диспропорції в користуванні землею між сільськогосподарськими підприємствами є очевидними. Таким чином, виникає дилема, вирішення якої в практичному плані є надзвичайно складним завданням: як забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток сіл і одночасно сприяти ефективному функціонуванню бізнесу. До того ж іншою очевидною реальністю вітчизняної аграрної сфери є неспостережувана економіка, яка суттєво дестабілізує розвиток аграрної сфери.

Необхідно відзначити, що сучасний стан проблеми функціонування неспостережуваної економіки — це не результат випадкового збігу обставин, а чіткий прояв опортуністичного детермінізму. Переконані, що економічний опортунізм в аграрній сфері є на-

слідком тривалого розвитку суспільства. Оцінити логіку дій влади, як вважаємо, можна із запровадження нормативно-правової бази, що регулює діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання. Важливо відзначити, що лібералізація щодо відповідальності бізнесу за економічні правопорушення, на сьогодні, не принесла бажаних результатів. Бажання суб'єктів господарювання платити фінансові зобов'язання (податки, внески, збори) не зростає. Водночас влада не припиняє збуджувати агентів ринку виходити "з тіні". Наприклад, ЗУ "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу" від 25.12.2014 р. № 63-VIII, який передбачає запровадження т. з. "податкового компромісу", тобто при застосуванні процедури якого "сума заниженого податкового зобов'язання з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість сплачується в розмірі 5 % такої суми. При цьому 95 % суми заниженого податкового зобов'язання з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість вважаються погашеними, штрафні санкції не застосовуються, пеня не нараховується" [5]. Цілком очевидно, що ефективність таких законів є неоднозначною. Оскільки фактично дозволяє амністувати запеклих неплатників податків. Більш того, найбільшу вигоду від дії цього нормативно-правового акта отримують підприємства-гіганти, адже саме вони є основними платниками податку на прибуток та ПДВ.

Нині аграрний сектор приваблює неспостережувану економіку своїми перспективами, зокрема, у першу чергу можливостями перебування на спеціальному режимі оподаткування ПДВ та сплаті фіксованого сільськогосподарського податку.

Так, у 2014 р. на Вінниччині було зареєстровано понад 3 тис. сільськогосподарських товаровиробників, із яких майже 65% були платниками фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). Необхідно відзначити, що у 2014 р. сільськогосподарськими товаровиробниками було сплачено до місцевих бюджетів Вінницької області ФСП на загальну суму 7663,0 тис. грн. Детермінантою максимізації вартості платників ФСП є те, що вони не сплачують податок на прибуток, податок на землю, збір за спеціальне використання води та ін.

Очевидно, що офіційно ФСП запроваджувався українською владою з метою поліпшення розвитку аграрного сектору (збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення раціонального використання землі тощо). Не можна не відзначити і той факт, що при розрахунку плати за землю нормативна грошова оцінка сільськогосподарських земель, яка проведена станом на 01.07.1995 р. підлягала індексації (наприклад, з 2012 р. цей коефіцієнт становив 1,756), тоді як при розрахунку сплати ФСП жодні коефіцієнти індексації не застосовувалися. Таким чином, лише з 01.01.2015 р. відповідно до ЗУ "Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні" від 27.03.2014 р. № 1166-VII було внесено зміни у ст. 303 Податкового кодексу України, згідно з якими "базою оподаткування податком для сільськогосподарських товаровиробників є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного за станом на 1 січня базового податкового (звітного) року" [6].

Важливе місце в аграрному секторі займають і пільги пов'язані з ПДВ. Так, станом на 01.01.2015 р. на Вінниччині близько 1 тис. суб'єктів господарювання, що сплачували ПДВ, а це більше 20 % від їх загальної кількості працювали на спеціальному режимі оподаткування діяльності у сфері сільського господарства. Нагадаємо, що ПДВ нарахований такими сільськогосподарськими підприємствами згідно ст. 209 Податкового кодексу України, не підлягає сплаті до державного бюджету, а повністю залишається в розпорядженні суб'єктів господарювання та спрямовується на розвиток виробництва. При цьому зазначені суми податку акумулюються на спеціальних рахунках, відкритих в установах банків. Наприклад, станом на 01.12.2013 р. сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області спрямовано на спеціальні рахунки близько 688,5 млн грн. ПДВ, тоді як до бюджету підприємствами галузі було сплачено лише 24,8 млн грн. ПДВ, тобто в 28 разів менше.

Не акцентуючи увагу на економічній доцільності вищезазначених пільг, хотіли б відзначити, що нині найбільші сільськогосподарські виробники Вінниччини знаходяться на спеціальному режимі оподаткування ПДВ та є платниками ФСП. Здавалось б, подібні пільги, мають спонукати агентів ринку до дисципліни та відповідальності. Проте на практиці, із запро-

вадженням пільг в аграрному секторі посилюється активізація елементів неспостережуваної економіки, перелік їх залишається традиційним: ухилення агентів ринку від сплати податків, у т. ч. шляхом мінімізації, високий рівень конфліктності, корупція та ін.

Спостерігаються і тривожні тенденції щодо забезпечення належного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання на сільських територіях. Наприклад, у 2014 р. у населених пунктах Жмеринському району, до речі, де функціонують агрохолдинги були випадки використання невстановленими агентами земельних угідь, у т. ч. земель запасу для вирощування сільськогосподарської продукції. Так, 03.09.2014 р. між Браїлівською селищною радою (Зберігач) та Жмеринською ОДПІ (Покладодавець) були підписані договори № 1-2014, № 2-2014 про зберігання товарно-матеріальних цінностей, які мали ознаки безхазяйного майна, а саме: посівів кукурудзи близько 33,6 га (попередня оцінка її вартості складала майже 294 тис. грн.) та посіви сої 18,7 га (попередня оцінка вартості — майже 95 тис. грн.). Враховуючи специфіку галузі, вважаємо, що подібні випадки свідчать про наявність серйозних дисфункцій управління в органах місцевого самоврядування.

Хотілося б відзначити, що досить часто органи влади провокують появу неспостережуваної економіки. Наприклад, у 2013—2014 рр. на території Жмеринському району не використовувалося майже 3,3 тис. га земель запасу та резервного фонду, зокрема на території Жуковецької сільської ради не використовується 244,2 га земель запасу (втрати місцевого бюджету більше 130 тис. грн.); на території Леляцької сільської ради не використовувалось близько 219,9 га земель запасу та резерву (втрати місцевого бюджету близько 117,1 тис. грн.). Складається безглузда ситуація — земля не надається в оренду і, як наслідок, соціум несе соціально-економічні збитки. Отож, переконані, все це має пряме відношення до неспостережуваної економіки, а тому повинно бути подолане.

На нашу думку, саме пільги, які створила суб'єктам господарювання держава в аграрному секторі і є одним із основних факторів конфліктності між владою та бізнесом. Наприклад, у 2014 р. ТОВ "Курланд" під час діяльності було завищено суму бюджетного відшкодування на суму близько 125 тис. грн., що призвело до порушення податкового законодавства.

Переконані, що пільги можуть перешкоджати стійкому розвитку території, адже до-

сить часто в діяльності сільськогосподарських підприємств відбуваються т. з. "згортання" по сплаті податків і це при тому, що податковий тиск на підприємства є незначним. Наприклад, якщо у жовтні 2014 р. ТОВ "Курланд" сплатило до державного бюджету ПДВ близько 306 тис. грн., то у листопаді 2014 р. цей показник складав 0 грн. Інший приклад — підприємство ПАТ "Браїлівське" веде свою діяльність достатньо ефективно. Разом з тим, у жовтні 2014 р. ПАТ "Браїлівське" зменшило суму податкового навантаження на 1 %. Здавалося б, нічого особливого у цьому немає, проте якщо брати до уваги, що у вересні 2014 р. податкове навантаження становило 1,1 %, а за місяць воно опустилося до 0,1%, то подібні різкі зменшення надходжень повинні викликати тривогу та занепокоєння як у влади, так і у соціуму.

Неспостережувані економічні процеси проглядаються і в діяльності дрібних суб'єктів господарювання. Так, наприклад, ФГ "Агро-Макс і Ко" (ЄДРПОУ 34416995, с. Кам'яногірка, Жмеринський район, Вінницька область), основним видом діяльності якого є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур реально відсутнє за місцем знаходження. До того ж слід відзначити, що у 2012—2013 рр. ФГ "Агро-Макс і Ко" був платником ФСП і використовував у господарській діяльності ріллі — 41,5 га. При цьому обсяг постачання сільськогосподарської продукції в період з липня 2012 по липень 2013 р. складав близько 196920 тис. грн., тоді як обсяг придбання продукції — 0 тис. грн.

Таким чином, необ'єктивність політики гуманізації та лібералізації українського законодавства, а також заходи щодо запровадження безпідставного компромісу між владою та бізнесом можуть дорого нам обійтися.

ВИСНОВКИ

Економічний потенціал держави значною мірою залежить від інституційного середовища. Ідентифікація інститутів створює умови для визначення рівня адаптивного пристосування суб'єкта господарювання на тій, чи іншій території. Очевидно, що інститути здатні як сприяти зменшенню та/ або ліквідації негативних наслідків, викликаних функціонуванням агентів ринку, так і загострювати соціально-економічну ситуацію. Важливим є те, що вони створюють умови для планування заходів щодо забезпечення оптимального господарювання на території вітчизняних сіл.

Слід відзначити, що, на жаль, сільські території стають, по суті, місцем проживання місце-

вих мешканців, тоді як питання забезпечення працею та навчанням відходять на другорядний план. Проте відсутність оптимальної організації виробництва, в умовах об'єктивно обмежених земельних ресурсів, а також неспостережувані економічні процеси створюють серйозні загрози стійкому розвитку сільських територій. Отож, питання діяльності сільськогосподарських підприємств повинні знаходитися у полі зору та практичної діяльності органів влади, у т. ч. органів місцевого самоврядування. Встановлено, що статистичні показники не створюють умов для всебічної оцінки соціально-економічного стану ані сільських територій, ані підприємств.

На нашу думку, заходи, що вживає влада у боротьбі з неспостережуваною економікою, є непродуктивними, оскільки не відповідають реаліям сьогодення та протидіють інтересам у соціумі.

Переконані, що нині є потреба в радикальних змінах щодо управління розвитком сільських територій. Дія пільг для суб'єктів господарювання в аграрній сфері є неоднозначною, а тому питання доцільності їхнього застосування потребують вдумливості та обґрунтованості. Більш того, на нашу думку, саме перегляд механізму надання пільг сільськогосподарським суб'єктам господарювання дозволить нам рухатися вперед, вирішувати складні економічні задачі пов'язані з розвитком територій.

Очевидно також і те, що нині є гостра проблема у розробці методичного апарату, удосконаленні інформаційного забезпечення теорії неформальних інститутів.

Література:

1. Институциональная экономика. Новая институциональная экономическая теория: учебник / Коллектив авторов / Под ред. А.А. Аузана. — 2-е изд. — М.: Инфра-М, 2011. — 447 с.
2. Корнейчук Б.В. Институциональная экономика: учебное пособие для вузов / Б.В. Корнейчук. — М.: Гардарики, 2007. — 255 с.
3. Милгром П. Экономика, организация и менеджмент: В 2-х т. / Милгром П., Робертс Дж.; Пер. с англ. под редакцией И.И. Елисеевой, В.Л. Тамбовцева. — СПб.: Экономическая школа, 2001. — Т. 2. — 422 с.
4. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; Пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. — М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. — 190 с.
5. Тамбовцев В.Л. Теории институциональных изменений: учеб. пособие / В.Л. Тамбовцев. — М.: Инфра-М, 2009. — 154 с. (Учебники

экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова).

6. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу" від 25.12.2014 р. № 63-VIII. — Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/63-19>

7. Закон України "Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні" від 27.03.2014 р. № 1166-VII. — Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1166-18/page4>

References:

1. Auзан, А. А. (2011), Ynstytutsyonalnaia ekonomyka. Novaia ynstytutsyonalnaia ekonomicheskaya teoriya [Institutional Economics. New Institutional Economics], uchebnyk. — 2nd ed., Ynfra-M, Moscow, Russia.
2. Kornejchuk, B. V. (2007), Institutsional'naya ehkonomika: uchebnoe posobie dlya vuzov [Institutional Economy: Study certainly appreciate for Colleges], Gardariki, Moscow, Russia.
3. Milgrom, P. (2001), Ekonomika, organizatsiya i menedzhment [Economy, Organization and Management], Ekonomicheskaya shkola, Saint Petersburg, Russia.
4. Nort, D. (1997), Ynstytuty, ynstytutsyonal'nye yzmeneniya y funktsyonyrovanye ekonomyky [Institutions, Institutional Change and Economic Performance], Nachala, Moscow, Russia.
5. Tambovtsev, V. L. (2009), Teorii gosudarstvennogo regulirovaniya ehkonomiki: ucheb. posobie [Government regulation theory: a tutorial], Infra-M, Moscow, Russia.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine to clarify the features of the tax liabilities of corporate income tax and value added tax in the case of tax compromise", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/63-19> (Accessed 10 March 2015).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Preventing Financial Catastrophe and Creating Prerequisites for Economic Growth in Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1166-18/page4> (Accessed 10 March 2015).

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015 р.